

უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის გამოწვევები საქართველოში

ვასილ კიკუტაძე

*ივ. ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი
vasil.kikutadze@tsu.ge*

წარმოდგენილ სტატიაში რეტროსპექტიული ჭრილით განხილულია ქართულ უმაღლეს საგანმანათლებლო სივრცეში ხარისხის უზრუნველყოფის საკითხები, არსებული სტატისტიკური მონაცემებისა და ექსპერტული შეფასებების საფუძველზე იდენტიფიცირებულია სისტემის წინაშე მდგარი პრობლემები, საერთაშორისო გამოცდილებისა და ადგილობრივი სპეციფიკის გათვალისწინებით, გამოკვეთილია მათი გადაწყვეტის ძირითადი მიმართულებები.

საკვანძო სიტყვები: უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება (უსდ); უმაღლესი განათლების ხარისხი; ხარისხის უზრუნველყოფის მექანიზმები; ავტორიზაცია; აკრედიტაცია.

2014 წლის 27 ივნისს ბრიუსელში ხელი მოეწერა საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ასოცირების შეთანხმებას, რითაც საქართველოს ევროკავშირთან ინტეგრაციის პროცესი ახალ აქტიურ ფაზაში გადავიდა. ქვეყანამ ბევრ მოსალოდნელს სარგებელთან ერთად აიღო ის აუცილებელი ვალდებულებები, რომელთა შესრულებაც ქვეყნის პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური ცხოვრების თითქმის ყველა სფეროს მოიცავს; მათ შორის არის განათლება, კერძოდ კი, უმაღლესი განათლება. ასოცირების ხელშეკრულების 359-ე მუხლის თანახმად, ქვეყანამ უნდა უზრუნველყოს «უმაღლესი განათლების ხარისხის ამაღლება იმ საშუალებით, რომელიც თანხვედრაშია ევროკავშირის „უმაღლესი განათლების მოდერნიზაციის დღის წესრიგსა“ (Modernisation Agenda for Higher Education) და „ბოლონიის პროცესთან“ [1, გვ. 467].

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო განათლებისა და კულტურის უძველესი ისტორიული ცენტრია (ფაზისის კოლხეთის) აკადემია – IV საუკუნე, გელათის აკადემია – XII საუკუნე, იყალთოს აკადემია – XVI საუკუნე, XX საუკუნის I მეოთხედი – თბილისში იხსნება კავკასიაში პირველი ეროვნული უნივერსიტეტი და ა.შ.), ფაქტია, რომ დღეისათვის ქართული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები უნივერსიტეტების მსოფლიო რეიტინგის (Ranking Web of World Universities) 2018 წლის მონაცემებით, მსოფლიოს მასშტაბით ათასეულის მიღმა პოზიციებს იკავებს [2], მაშინ

როდესაც «ასოცირების ხელშეკრულებით», ევროკავშირის ზოგიერთი ქვეყნის, ასევე აშშ-ის გადანყვეტილებებით, ჩვენთვის ეტაპობრივად იხსნება საერთაშორისო შრომის ბაზარი, რომელზე გასვლა და არსებული სარგებლის მიღებაც შეუძლებელი იქნება მაღალი ხარისხის უმაღლესი განათლების გარეშე. ქართული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების წარმომადგენლების ცალკეული, ინდივიდუალური თუ ჯგუფური, თუნდაც მსოფლიო მასშტაბის მიღწევები, ფაქტია, რომ ვერ გადანყვეტს ქართულ უმაღლეს საგანმანათლებლო სივრცეში მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფის საკითხს და პრობლემის გადაჭრა კომპლექსურ მიდგომას საჭიროებს. საქართველოში განათლების, მათ შორის უმაღლესი განათლების ხარისხის მაღალი სტანდარტის მიღწევა ის უმთავრესი გამოწვევაა, რომელზეც დგას ჩვენი ქვეყნის სწრაფი განვითარების მომავალი, ვინაიდან სწორედ უმაღლესი განათლების ხარისხის მაღალი სტანდარტი ნიშნავს კვალიფიციური ადამიან-კაპიტალის არსებობას, რაც საქართველოს ტიპის ქვეყნებისთვის განვითარების პროცესის განმსაზღვრელი ფაქტორია.

განათლების ხარისხის არსი და მნიშვნელობა

ტერმინი – „განათლების ხარისხი“ კომპლექსური ცნებაა და მისი მნიშვნელობის ზუსტი განსაზღვრა ბევრ ურთიერთდაკავშირებულ ფაქტორზეა დამოკიდებული. ბოლონიის პროცესის ძირითადი დოკუმენტების მიხედვით, განათლების სფეროში «ხარისხი სასწავლო პროცესისა და მისი შედეგების ინტეგრალური მახასიათებელია, რომელიც სასწავლო პროგრამების შინაარსითა და პედაგოგთა კვალიფიკაციით განისაზღვრება“ [3, გვ.94]. უმაღლესი განათლების ხარისხი არის მრავალ-განზომილებიანი, მრავალდონიანი დინამიკური მდგომარეობა, რომელიც დაკავშირებულია საგანმანათლებლო მოდელის შინაარსობრივ პარამეტრებთან, საგანმანათლებლო დაწესებულების მისიასა და მიზნებთან, დაწესებულების შიდა სტანდარტებთან, ცალკეულ საგანმანათლებლო პროგრამას და კონკრეტულ სასწავლო დისციპლინებთან. შესაბამისად, განსხვავებულია ხარისხის მნიშვნელობის აღქმა შემდეგი მიზეზების გამო: უმაღლესი განათლების პროცესში ჩართული დაინტერესებული პირების განსხვავებული ინტერესები; განათლების ხარისხის კავშირი დაწესებულების მისიასთან, მიზნებთან, საწარმოო რესურსებთან, სამუშაო ძალის ბაზართან და ა.შ.; დაწესებულებაში მიმდინარე აკადემიური პროცესების მახასიათებლები და თავად უმაღლესი განათლების სისტემის განვითარების მდგომარეობა [4, გვ. 70-71].

უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფა არის პროცესი, რომელიც ხელს უწყობს უსდ-ში განათლების ხარისხის გაუმჯობესებას და მოიცავს შემდეგ ეტაპებს: დაგეგმვა, შეფასება, მონიტორინგი, მიღწეული პოზიტიური შედეგების შენარჩუნება და გაუმჯობესება. ხარისხის როგორც შიდა, ისე გარე უზრუნველყოფა უნდა ხორციელდებოდეს თანმიმდევრული და მკაფიოდ ფორმულირებული კრიტერიუმების საფუძველზე [5, გვ.3]. განვითარებული ქვეყნების უსდ-ები, საერთაშორისო სტა-

ნდარტებისა და ქვეყნის საჭიროებების გათვალისწინებით, თავად ქმნიან ხარისხის უზრუნველყოფის საკუთარ სისტემებს, რაც უზრუნველყოფს მათი საგანმანათლებლო პროცესების კონკურენტუნარიანობას და ქვეყნის განვითარების პროცესში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს. ხარისხის მართვის ეროვნული სააგენტოები აქტიურად ნერგავენ უმაღლეს საგანმანათლებლო სისტემაში ხარისხის მართვის მარეგულირებელ პრინციპებს, რაც დაფუძნებულია იმ ჩარჩო შეთანხმებებზე, რომლებიც სხვადასხვა დროს იქნა მიღებული განვითარებული ქვეყნების აქტიური მონაწილეობით და გულისხმობს ხარისხის უზრუნველყოფის ეფექტიანი სისტემის ფორმირებას.

განათლების სფეროში ხარისხის მართვის პროცესები XIX საუკუნის ბოლოს აშშ-დან იღებს სათავეს, სადაც პირველად შეიქმნა საგანმანათლებლო დანესებულებების აკრედიტაციის ორგანო; თუმცა, დღეისათვის ეს ფუნქციები თავად უნივერსიტეტების თვითშეფასების განვითარებული სისტემისა და სხვადასხვა დამოუკიდებელი პროფესიული ორგანიზაციის ფუნქციებშია ინტეგრირებული. აკრედიტაცია, როგორც უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის მექანიზმი, 1980-იან წლებში იწყებს გავრცელებას ევროპაში. ამავე პერიოდში ევროპაში იქნება განათლების ხარისხის მართვის ეროვნული სააგენტოები, რაც გახდა კიდევ დიდი ცვლილებების საწინდარი ევროპული უმაღლესი განათლების სივრცეში [6, გვ. 4-5]. 2005 წელს, განვითარებული ქვეყნების განათლების მინისტრების მიერ უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის ევროპული ასოციაციასთან (ENQA), სტუდენტთა ევროპულ კავშირთან (ESU), უმაღლესი საგანმანათლებლო დანესებულებების ევროპულ ასოციაციას (EURASHE) და უნივერსიტეტების ევროპულ ასოციაციასთან (EUA) თანამშრომლობის შედეგად მომზადებული ნინადადებების გათვალისწინებით, მიღებული იქნა «უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის სტანდარტები და რეკომენდაციები» (European Standards and Guidelines – ESG), რომელიც განახლდა 2012 წელს საერთაშორისო განათლების ორგანიზაციის (Education International – EI), ბიზნეს-ევროპის (BUSINESSEUROPE) და უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის ევროპული რეესტრის (EQAR) მონაწილეობით და დოკუმენტი საბოლოო რედაქციით 2015 წელს ჩამოყალიბდა [7, გვ. 7-9]. აღნიშნული დოკუმენტის მთავარი მიზანია ხელი შეუწყოს სწავლა-სწავლების პროცესში ხარისხის უზრუნველყოფის ერთიან გაგებას, როგორც ადგილობრივ, ასევე, საერთაშორისო დონეზე და შესაბამისად, ის ვრცელდება ევროპული უმაღლესი განათლების სივრცის ყველა მონაწილეზე, მათ შორის საქართველოზეც.

უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის მექანიზმები

საქართველოში, სახელმწიფო პოლიტიკას უმაღლესი განათლების სფეროში, პარლამენტი განსაზღვრავს, ხოლო მის უშუალო აღსრულებას განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო ახორციელებს. ქვეყანაში უმაღლესი

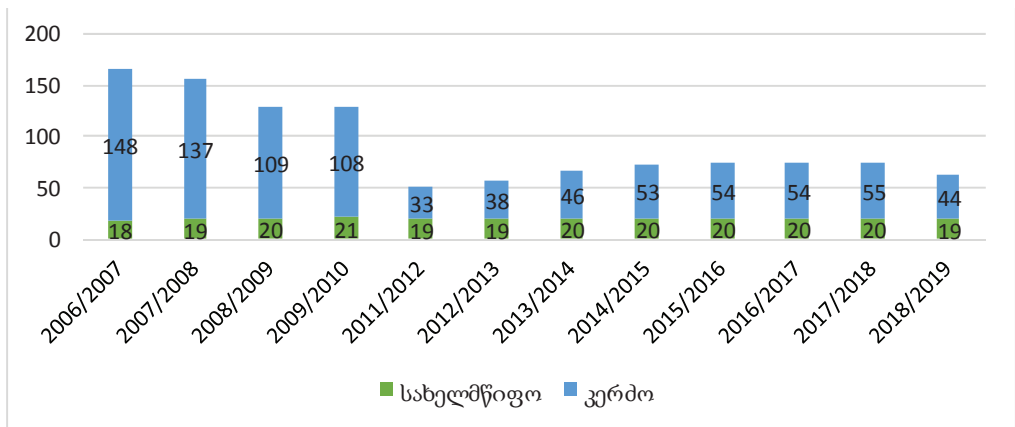
განათლების ხარისხის მართვის ახალი სისტემის ფორმირება 2004 წლიდან იღებს სათავეს მაშინ, როდესაც მიღებული იქნა კანონი «უმაღლესი განათლების შესახებ», ხოლო მომდევნო 2005 წელს ქვეყანა ბერგენის სამიტზე ოფიციალურად შეუერთდა ბოლონის პროცესს და გაჩნდა უმაღლესი განათლების სისტემის რეგულირების ახალი პარადიგმები [8, გვ.47]. უმაღლესი განათლების სისტემის რეფორმირების პირველ ეტაპზე განხორციელდა რიგი ინსტიტუციონალური ცვლილება, კერძოდ, 2005 წლიდან ამოქმედდა იწყებს ერთიანი ეროვნული გამოცდებით სტუდენტების ჩარიცხვის წესი, 2006 წლიდან ფუნქციონირებს «საჯარო სამართლის იურიდიული პირი – საქართველოს საგანმანათლებლო დაწესებულებების სახელმწიფო სააკრედიტაციო სამსახური», რომლის რეორგანიზაცია 2010 წელს განხორციელდა და შეიქმნა სსიპ – „განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრი“. იმავე წელს ქვეყანაში მიღებული იქნა კანონი „განათლების ხარისხის განვითარების შესახებ“, რომლითაც გამყარდა განათლების ხარისხის განვითარების სამართლებრივი საფუძვლები, კერძოდ, განისაზღვრა განათლების, მათ შორის, უმაღლესი განათლების ხარისხის განვითარების ხელშეწყობის შიდა და გარე მექანიზმები. განათლების ხარისხის განვითარების ხელშეწყობის გარე მექანიზმებად განისაზღვრა ავტორიზაცია და აკრედიტაცია, ხოლო განათლების ხარისხის განვითარების ხელშეწყობის შიდა მექანიზმების განხორციელება, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესის შესაბამისად, დარჩა საგანმანათლებლო დაწესებულებების კომპეტენციების ფარგლებში. დღეისათვის საქართველოში, სისტემურ დონეზე, უმაღლესი განათლების ხარისხის მართვის პროცესებს ქვეყნის კანონმდებლობიდან გამომდინარე, უშუალოდ წარმართავს სსიპ «განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრი», ხოლო ინსტიტუციურ დონეზე პროცესები იმართება უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურების მიერ.

ავტორიზაციის მოთხოვნების წარმატებით შესრულება საგანმანათლებლო დაწესებულებებს აძლევს საშუალებას, მოიპოვოს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების სტატუსი, ხოლო აკრედიტაციის მოთხოვნების შესრულებისას მათ ეძლევათ საშუალება, აკრედიტებულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე მიიღონ სახელმწიფო დაფინანსების მქონე სტუდენტები და გასცენ დიპლომი, რომელსაც სახელმწიფო აღიარებს. 2013 წელს განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნულ ცენტრს უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის ევროპული ასოციაციის (ENQA) (European Association for Quality Assurance in Higher Education) აფილირებული ორგანიზაციის სტატუსი მიენიჭა [9], რაც შეიძლება ჩაითვალოს მნიშვნელოვან ნაბიჯად პროცესების ინტერნაციონალიზაციის კუთხით. უმაღლესი განათლების უზრუნველყოფის რეფორმების შემდეგი აქტიური ფაზა დაიწყო 2015 წელს, როცა შეიქმნა უსდ-ების ავტორიზაციისა და აკრედიტაციის გადანყვეტილებების გასაჩივრების დამატებითი მექანიზმი – სააპელაციო საბჭოს ინსტიტუტი, რამაც მეტი გამჭვირვალება შესძინა პროცესს. 2017 წლისთვის კი ქვეყანაში მიღებული იქნა საგანმანათლებლო დაწესებულებებისათვის ავტორიზაციისა და აკრედიტაციის განახლე-

ბული სტანდარტები და პროცედურები. შეიცვალა უმაღლესი განათლების ხარისხის შეფასების სისტემა. კერძოდ, ავტორიზაციისა და აკრედიტაციის სტანდარტები და პროცედურები შესაბამისობაში მოვიდა უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცის ხარისხის უზრუნველყოფის სტანდარტებსა და სახელმძღვანელო პრინციპებთან [10]. შესაბამისად, 2018-2019 სასწავლო წლის დასაწყისისათვის ქვეყანაში 63 უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება დარჩა, მათ შორის: 19 საჯარო სამართლის იურიდიული პირი (სსიპ), 30 -შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შპს) და 14 – არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირი, აქედან 30 არის უნივერსიტეტი, 19 – სასწავლო უნივერსიტეტი, 5 – კოლეჯი და 8 – მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება [9]. 2006/2007 სასწავლო წლიდან 2017/2018 სასწავლო წლის ჩათვლით, ქვეყანაში 91 ერთეულით შემცირდა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების რიცხვი კერძო უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებების ხარჯზე (მათი რაოდენობა 148 ერთეულიდან 55 ერთეულამდე არის შემცირებული), უმაღლესი სახელმწიფო საგანმანათლებლო დაწესებულებების რაოდენობა კი გაიზარდა 2 ერთეულით (იხ. ნახაზი 1) [11, გვ.73].

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების რაოდენობა საქართველოში 2006/2007 – 2018/2019 სასწავლო წლებში.

ნახ. 1.

სისტემურ დონეზე ქვეყანაში უმაღლესი განათლების ხარისხის განვითარების ხელშეწყობის, საგანმანათლებლო დაწესებულების სისტემატური თვითშეფასების კულტურის დამკვიდრებისა და სტუდენტზე ორიენტირებული საგანმანათლებლო გარემოს უზრუნველყოფის მიზნით, უმაღლესი უსდ-თვის მოქმედებს აკრედიტაციის რეჟიმი. აკრედიტაციის პროცესი მოიცავს 8 საფეხურს და საბჭოს მიერ აკრედიტაციასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილება მიიღება აკრედიტაციის საფასურის გადახდიდან 180 კალენდარული დღის განმავლობაში (იხ. ნახაზი 2) [9].

1	• სააკრედიტაციო განაცხადის წარდგენა
2	• საგანმანათლებლო დაწესებულების აკრედიტაციის მაძიებლად ცნობა
3	• აკრედიტაციის ექსპერტთა ჯგუფის შექმნა
4	• სააკრედიტაციო ვიზიტის განხორციელება
5	• აკრედიტაციის ექსპერტთა ჯგუფის დასკვნის პროექტის შედგენა
6	• კრედიტაციის ექსპერტთა ჯგუფის დასკვნის შედგენა
7	• აკრედიტაციის საკითხზე ზეპირი მოხმენის გამართვა და საგანმანათლებლო პროგრამების აკრედიტაციის საბჭოს მიერ გადაწყვეტილების მიღება
8	• დასაბუთებული გადაწყვეტილებისა და დასკვნის გამოქვეყნება

უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის გარე მექანიზმების ფარგლებში ავტორიზაციისა და აკრედიტაციის პროცესების წარმართვისათვის, განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრი იყენებს ექსპერტთა კორპუსს, რომელიც კომპლექტდება პროფესიული ნიშნით, წინასწარ დადგენილი პროცედურების გათვალისწინებით ადგილობრივი და საერთაშორისო ექსპერტების, დამსაქმებლებისა და სტუდენტებისაგან. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ცხადია, რომ დღეისათვის საქართველოში უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის გარე მექანიზმების ეფექტური აღსრულებისათვის არსებობს, განსაზღვრული მექანიზმები, რომელთა სრულყოფა ეტაპობრივად ხორციელდება, თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში არსებული ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემა მიდრეკილია სრულყოფისაკენ, ჯერ კიდევ არ არის ერთიანი დამოკიდებულება მის მიმართ ჩამოყალიბებული. რიგ შემთხვევაში, ის კრიტიკის ობიექტია უსდ-ს მხრიდან. საქართველოში კანონმდებლობით განსაზღვრულია უსდ-ის სახელმწიფო დაფინანსების პროცედურები, რომელიც პირდაპირ გამომდინარეობს უსდ-ის აკრედიტაციის შედეგებიდან, ანუ უსდ ვერ მიიღებს სახელმწიფო სასწავლო გრანტის მქონე სტუდენტს, თუ მას არ აქვს «განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრის» მიერ აკრედიტებული საგანმანათლებლო პროგრამები. აკრედიტაციის საფუძველზე უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების დაფინანსების უფლების მოპოვება გარკვეული წნეხის ქვეშ აქცევს აღნიშნულ პროცესს და ხშირ შემთხვევაში, მის ზედმეტ ფორმალურობას იწვევს. მაგალითად, საქართველოში 2011-2013 წლებში აკრედიტაცია მიენიჭა 1267 საგანმანათლებლო პროგრამას, ხოლო აკრედიტაციაზე უარი ეთქვა მხოლოდ

40-ს [5], 2014-2016 წლებში აკრედიტაცია მიენიჭა 515 საგანმანათლებლო პროგრამას, ხოლო უარი ეთქვა 62-ს [9], 2017 წელს კი, აკრედიტაცია მიიღო 49 უმაღლესმა საგანმანათლებლო პროგრამამ, უარი კი 8 პროგრამას ეთქვა [12, გვ.19], რაც წინა პერიოდებთან შედარებით, გაუმჯობესებულ მაჩვენებლადაც კი შეიძლება მივიჩნიოთ; თუმცა, აკრედიტაციის პროცესების მეტი ეფექტიანობის უზრუნველსაყოფად, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია საგანმანათლებლო პროგრამების შეფასების კრიტერიუმების მეტი კონკრეტიზაცია და მაქსიმალური გამოიყენა ავტორიზაციის პროცესში გამოყენებული შეფასების კრიტერიუმებისაგან, ექსპერტთა კორპუსის ინტენსიური უწყვეტი დატრენინგება, შეფასების პროცესებში მეტი პროფესიონალი უცხოელი დარგობრივი ექსპერტების მონაწილეობა, შემონიშნების პროცესში ინტერესთა კონფლიქტის მინიმიზაცია, დარგობრივი ნიშნით აკრედიტაციის საბჭოების დაკომპლექტება და შეფასების პროცედურების დროში გონივრული განერა, რათა ექსპერტს ჰქონდეს შესაძლებლობა, უსდ-ს მიერ გადმოგზავნილი დოკუმენტაციის შესწავლის შემდეგ დინამიკაში მოახდინოს დაკვირვება პროცესებზე და მისი მოსაზრებები შესაფასებელი საგანმანათლებლო პროგრამის შესახებ, წარმოადგინოს შუალედური და საბოლოო დასკვნის ფორმით. უსდ-სთვის აღნიშნული პროცესები არ უნდა აღიქმებოდეს დამსჯელ, ფორმალურ ღონისძიებად, არამედ მისი ჩატარება პროცესის მაღალი შედეგობრივი სარგებლიდან გამომდინარე, თავად დაწესებულების ინტერესში უნდა მოხვდეს და რეალურად შუნყოს ხელი უსდ-ში მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფას.

საქართველოს უმაღლესი განათლების შესახებ კანონის მოთხოვნის შესაბამისად, ხარისხის უზრუნველყოფის მიზნით, ინსტიტუციურ დონეზე როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში არსებობს ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურები, რომლებმაც იტვირთეს უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ხარისხის უზრუნველყოფის მექანიზმების როგორც შემუშავება, ასევე განხორციელება. ქვეყანაში მოქმედი კანონმდებლობით უსდ ვალდებულია, შემუშავებული ჰქონდეს ხარისხის უზრუნველყოფის შიდა და გარე შეფასების პროცედურები, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს უსდ-ში განათლების ხარისხის გაუმჯობესებას. გავრცელებული სქემის მიხედვით, უსდ-ებში ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურები ფუნქციონირებენ «ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურის დებულების» მიხედვით, რომელიც მიიღება უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მართვის უმაღლესი ორგანოების მიერ. უსდ-ში, როგორც წესი, ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახური შედის დაწესებულების მართვის ორგანოებში და წარმოდგენილია ხარისხის უზრუნველყოფის ცენტრალური სამსახურისა და ცალკეული ფაკულტეტების (სკოლების) დონეზე ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურების სახით, რაც, თავის მხრივ, დამოკიდებულია კონკრეტული უსდ-ს მასშტაბებზე. რიგ შემთხვევაში, კერძო უსდ-ში ფაკულტეტის (სკოლის) ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურის ფუნქციები ძირითადად შეთავსებული აქვს ერთ პიროვნებას, რაც მსგავსი ტიპის სამსახურების ფუნქციონირების შედეგებს კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს. ზოგიერთ შემთხვევაში, დაბალია

ასევე «ხარისხის კულტურა», რაც მყიფეს ხდის დანესებულების ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემას და ვერ უზრუნველყოფს შედეგების მდგრადობას. გარდა ამისა, ქართული უსდ-ების უმრავლესობა ვერ ან არ იყენებს ხარისხის გარე შეფასების მექანიზმებს, გარდა აკრედიტაციისა და ავტორიზაციის სავალდებულო პროცედურებისა, რაც ასევე უარყოფითად აისახება უმაღლესი განათლების ხარისხზე. უმრავლეს შემთხვევაში, უგულვებელყოფილია ან ფორმალურ ხასიათს ატარებს პოტენციური დამსაქმებლების საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავებაში ჩართულობა, შრომის ბაზრის მოთხოვნების გათვალისწინება, რაც საბოლოო ანგარიშით განაპირობებს პროგრამის კურსდამთავრებულების კომპეტენციების აცდენას შრომის ბაზარზე არსებულ მოთხოვნებთან და ხელს უწყობს უმაღლესი განათლების მქონე უმუშევართა არმიის წარმოქმნას.

უმაღლეს საგანმანათლებლო სფეროში არსებული ყოველდღიურად მზარდი კონკურენცია აიძულებს უსდ-ებს, გამუდმებით იზრუნონ ხარისხის მართვის სისტემების გაუმჯობესებასა და მათი ეფექტიანობის ზრდაზე. აღნიშნულ პროცესში უსდ-ების მთავარ გამოწვევად შეიძლება ჩაითვალოს ხარისხის უზრუნველყოფის ეფექტიანი შიდა მექანიზმების არსებობა. დღეისათვის ხარისხის მართვის თანამედროვე ფილოსოფია ერთმნიშვნელოვნად გულისხმობს ხარისხის მართვის პროცესებისადმი თანამედროვე მართვის კონცეფციების გამოყენებას, რომელიც დაფუძნებულია როგორც ადმინისტრაციული საშუალებების, ასევე ინოვაციური ტექნოლოგიებისა და მიდგომების გამოყენებაზე. შესაბამისად, უსდ-ები ორიენტირებული არიან სტუდენტზე მორგებული სწავლების პროცესების განვითარებაზე, რის გამოც მათი მართვის ორგანიზაციულ სტრუქტურაში ხშირად გვხვდება სტუდენტური მომსახურების სერვისების სამსახურები, ასევე, აკადემიური პერსონალის გადამზადების და ტრენინგცენტრები, რისი მეშვეობითაც დანესებულებები ცდილობენ თანამშრომელთა განვითარებასა და მათი თანამონაწილეობის გაზრდას საგანმანათლებლო დანესებულების ეფექტიანობის უზრუნველყოფაში. გარდა ამისა, უსდ-ები ხარისხის უზრუნველყოფის პროცესში, განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ ისეთი კომპლექსური საკითხების გადანყვეტას, როგორიცაა სწავლა-სწავლების პროცესებისა და კვლევითი საქმიანობის ჰარმონიზაცია. რიგი უსდ კი, თავის სტრუქტურაში აყალიბებს სამეცნიერო კვლევებისა და განვითარების დეპარტამენტებს, ნერგავს შიდა საგრანტო სისტემას, აფინანსებს აკადემიური პერსონალის მონაწილეობას სხვადასხვა სამეცნიერო აქტივობაში, რითაც ფოკუსირებს მოცემული საკითხების ეფექტურ გადანყვეტაზე. თუმცა, როგორც ნესი, უმაღლესი განათლების სფეროში ტერმინი – «ხარისხი», არ წარმოადგენს აბსოლუტურ ცნებას და ის ძირითადად, შეფარდებით კატეგორიად მოიაზრება; შესაბამისად, ის შეიძლება განხილული იქნეს, როგორც კომპლექსური ღონისძიებების შედეგი, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს დადგენილი სტანდარტების დაკმაყოფილება, ანუ სასურველი შედეგების დადგომა. აღნიშნული შედეგების მისაღებად თანამედროვე პირობებში უმაღლესი განათლების სისტემაში ხარისხის შიდა უზრუნველყოფის მე-

ქანიზმად აქტიურად გამოიყენება ხარისხის ტოტალური მართვის სისტემა. ISO 9004 ხარისხის ტოტალურ მართვას (TQM) განმარტავს, როგორც «მენეჯმენტის ფილოსოფიას და კომპანიის ქმედებათა ერთობლიობას, რომელთა საშუალებითაც ხდება ორგანიზაციის მატერიალური და ადამიანური რესურსების ეფექტურად ათვისება ორგანიზაციული მიზნების მისაღწევად» [13, გვ.92]. ხარისხის ტოტალური მართვის სისტემის (TQM), მართვის თანამედროვე ფილოსოფია დაფუძნებულია თანამედროვე მართვის ისეთ კონცეფციაზე, რაც ძირითადი ადმინისტრაციული საშუალებების, ინოვაციური მიდგომებისა და სპეციალიზებული ტექნიკური უნარების ერთობლივ გამოყენებას გულისხმობს. უმაღლესი განათლების სისტემაში არსებობს TQM-ის დანერგვისადმი განსხვავებული მიდგომები, მათ შორის პირველი მიდგომა, მომხმარებელზე ორიენტირებული და გულისხმობს სტუდენტთა მომსახურების ნახალისებას თანამშრომელთა განვითარებისა და ტრენინგის გზით, მეორე მიდგომა გულისხმობს თანამშრომლებზე ორიენტირებულობას, რაც ეფუძნება თითოეული თანამშრომლის თანამონაწილეობის გაზრდას საგანმანათლებლო დაწესებულების ეფექტურობის უზრუნველყოფაში და მესამე მიდგომა კი აქცენტს აკეთებს საგანმანათლებლო პროცესში განეული მომსახურების ხარისხის არსებულ მოთხოვნებთან მაქსიმალურ შესაბამისობაზე. ქართული უსდ-ების უმრავლესობაში ხარისხის ტოტალური მართვის (TQM) სისტემის პრინციპების გამოყენება ფრაგმენტულობით ხასიათდება, რაც ძირითადად გამოიხატება მომხმარებელზე ორიენტაციის, სასწავლო პროცესების ოპტიმიზაციის და პროცესში მონაწილე დაინტერესებული სუბიექტების ჩართულობის გაზრდის მცდელობაში.

უმაღლესი განათლების მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფის ერთ-ერთ წინაპირობად უნდა მივიჩნიოთ, ასევე, განათლებაზე განეული მთლიანი დანახარჯები (მშპ-ის %) და აღნიშნულ სფეროში დასაქმებული ადამიანების (აკადემიური, ადმინისტრაციული და დამხმარე პერსონალის) შესაბამისი ანაზღაურება. 2014 წლისთვის, საქართველო განათლებაზე განეული მთლიანი დანახარჯების მიხედვით, რეგიონში ბოლო ადგილის იკავებდა 2,0%-ით, ხოლო პირველ და მეორე ადგილებს აზერბაიჯანი და სომხეთის რესპუბლიკა ინაწილებდა, შესაბამისად, 2,5%-ით და 2,2%-ით. თუმცა, 2016 წლისთვის საქართველოს პოზიციები გაუმჯობესდა და ქვეყანამ პირველ ადგილზე გადაინაცვლა 3,78%-ით, ხოლო აზერბაიჯანის და სომხეთის რესპუბლიკები მეორე და მესამე ადგილებს იყოფდნენ 2,95% და 2,8%-ით. აღნიშნული მაჩვენებელი კი, 2014 წელს ესტონეთში 5,4%-ს, ფინეთში 7,1%-ს, ლიტვაში 4,4%-ს, ლატვიაში 5,2%-ს და უკრაინაში 5,8%-ს შეადგენდა [14]. მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო პერიოდში გაიზარდა საქართველოში განათლებაზე განეული ხარჯების მოცულობა, 2017 წლის მონაცემებით, განათლების სფეროში არსებული საშუალოთვიური ნომინალური ხელფასი 581,4 ლარი იყო, ხოლო სომხეთის რესპუბლიკაში და აზერბაიჯანში, შესაბამისად 113756 დრამა [15], ანუ 586,75 ლარი და 322 აზერბაიჯანული მანათი [16, გვ.62], ანუ 470,76 ლარი. 2018 წლის დასაწყისისათვის კი, იგივე მაჩვენებელი მა-

გალითად, გერმანიაში – 1498 ევრო ანუ 4538 ლარი, ლუქსემბურგში – 1999 ევრო ანუ 6056 ლარი, ირლანდიაში – 1614 ევრო ანუ 4890 ლარი და ბელგიაში – 1563 ევრო ანუ 4735 ლარი იყო [17], რაც გაცილებით მაღალია, ვიდრე საქართველოშია. ამასთან, აღსანიშნავია ისიც რომ 2017 წლის მონაცემებით საქართველოში განათლების სფეროში დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალოთვიური ნომინალური ხელფასი 2,3-ჯერ ნაკლები იყო საფინანსო საქმიანობაში დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალოთვიური ნომინალური ხელფასის სიდიდეზე [11, გვ.43].

ამრიგად, ცხადია რომ ქვეყანაში სიტუაცია საჭიროებს მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას, რაც ხელს შეუწყობს როგორც განათლების დარგში დასაქმებული ადამიანების მოტივაციის ზრდას, ასევე ახალი პერსპექტიული კადრების მოზიდვას და დარგის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას. ამკარაა, რომ საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების არცთუ ისე სახარბიელო მდგომარეობა, დაღს ასვამს ქვეყნის განათლების სისტემას, მათ შორის უმაღლესი განათლების ხარისხს და აფერხებს მის განვითარებას.

ლიტერატურა:

1. ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთი მხრივ, საქართველოსა და მეორე მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ ნევრ სახელმწიფოებს შორის, 2014.
2. <http://www.webometrics.info/en/Europe> – უნივერსიტეტების მსოფლიო რეიტინგი.
3. უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცისკენ (ბოლონიის პროცესის ძირითადი დოკუმენტები), რედ.: ლ.ბაქრაძე, ლ. ლლონტი, ე. ჯგერენაია, თბ., 2005.
4. Lazăr VLĂSCĂANU, Laura GRÜNBERG and Dan PĂRLEA, Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions, Bucharest 2007.
5. დარჩია ი. უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების სტრატეგიული განვითარება საქართველოში, განათლების პოლიტიკის, დაგეგმვისა და მართვის საერთაშორისო ინსტიტუტი, თბილისი 2013.
6. Павлюченко Е. И., Гичиев Н.С., Атаханов Р.А., международный опыт повышения качества высшего образования, Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 5.
7. https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf – Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG), 2015.
8. Kikutadze V, Maisuradze K, MANAGEMENT OF QUALITY IN HIGHER EDUCATION IN GEORGIA, Social & Economic Revue . 10/1/2015, Vol. 13 Issue 4.
9. <https://www.eqe.ge/> – განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნულ ცენტრი.
10. <http://www.mes.gov.ge/> – საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო.
11. სტატისტიკური წელიწადნული, 2018, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. თბილისი, 2018.

12. განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნულ ცენტრის წლიური ანგარიში, 2017.
13. Russell T. Westcott, Stepping Up to ISO 9004:200, A Practical Guide for Creating a World-Class Organization, 2003.
14. <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS?locations> – United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO) Institute for Statistics, 2016.
15. https://www.armstat.am/file/article/sv_06_18r_142_.pdf – სომხეთის რესპუბლიკის სტატისტიკის კომიტეტი.
16. STATISTICAL YEARBOOK, LABOUR MARKET, STATE STATISTICAL COMMITTEE OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN, BAKU 2018.
17. <https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/NationalEconomyEnvironment/EarningsLabourCosts/MinimumWages/MinimumWages.html> – გერმანიის სტატისტიკის ფედერალური სამსახური.

The Challenges of Higher Education Quality Assurance in Georgia

Vasil Kikutadze

Associate Professor at

Iv. Javakhishvili Tbilisi State University

vasil.kikutadze@tsu.ge

Quality assurance of higher education in Georgia is one of the main challenges facing the country. There is a relevant legislative-normative base in the country, which regulates the process of implementing the educational and scientific research activities of the HEIs, and also determines the quality of internal and external assurance procedures. Authorization and accreditation processes are determined as the mechanisms of external assurance of quality. Authorization mainly covers the issue of obtaining the status of the HEI, and accreditation establishes compliance with the educational requirements of an educational institution. The quality of internal assurance is provided by the HEI through their Quality Assurance Service, which carries out quality assurance activities, evaluates and monitors the ongoing processes and promotes the improvement of the quality of higher education in the educational institution. The quality assurance of higher education based on its complex and multifaceted nature, implies a complex approach to the issue, namely in modern conditions, the HEI has been actively using the Total Quality Management System (TQM) that enables the HEIs to improve competitiveness both at local and international markets.

Despite the fact that in Georgia there are determined external and internal procedures for higher education quality assurance, the mechanisms of their implementation are established, the quality of higher education in the country is still far from the desired condition; in particular, in the country, a significant part of the unemployed has higher

education; in the world leading university rankings Georgian higher educational institutions occupy, in the best case, beyond the first thousand.

Taking into consideration the current situation, in order to ensure high quality of higher education in Georgia, we consider it necessary to carry out the following measures: It is necessary to establish a stable, sustainable legislative-normative environment in the field of education and higher education in the country, since frequent change is particularly spontaneous, enables the HEIs to focus on new formal requirements, while the quality of education and its development becomes the secondary task; it is necessary to focus on the results of higher education quality assurance processes and remove the quality assessment mechanisms from excessive pressure; it is very important to maximize internationalization of quality assurance processes both at institutional and HEI levels. It is necessary to maximally separate the evaluation criteria used in the authorization and accreditation processes and the timely evaluation processes is required; continuous retraining of human resources involved in the evaluation process (including experts, board members and subjects participating in other processes); staffing of accreditation boards on fields basis; active support for the establishment of “quality culture” in the HEI and achievement of more transparency in quality assurance processes.

Keywords: Higher Education Institution (HEI); Quality of Higher Education; Quality Assurance Mechanisms; Authorization; Accreditation.

JEL Codes: I20, I21, I28